

ВОЛИНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ЛЕСІ УКРАЇНКИ

ЮРИДИЧНИЙ
ФАКУЛЬТЕТ

ОМБУДСМАН УКРАЇНИ

ГО «СОЮЗ ЮРИСТІВ
УКРАЇНИ»

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

XI Міжнародна науково-практична конференція

Омбудсман України
Ombudsman of Ukraine

ЛУБІНЕЦЬ Дмитро Валерійович

Уповноважений Верховної Ради України
з прав людини (Омбудсман України)

Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (ст. 55 Конституції України).

Відповідно до Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини" особа може звернутися до Уповноваженого, якщо її права та свободи порушені органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їхніми посадовими і службовими особами, а також юридичними та фізичними особами.

БЕЗКОШТОВНА ГАРЯЧА ЛІНІЯ

Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини:

0 800 50 17 20

працює: понеділок - п'ятниця з 9:00-20:00, субота, неділя з 9:00 -15:00

Детальніше про роботу Офісу Омбудсмана України можете дізнатися на сайті, у соцмережах та чат-боті у Telegram

сайт: <https://ombudsman.gov.ua>

Чат-бот

На варті захисту прав людини в Україні!

ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ОМБУДСМАН УКРАЇНИ

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

*Збірник матеріалів
XI Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Луцьк, 10 грудня 2024 р.)*

Електронне видання на CD-ROM

Луцьк
Вежа-Друк
2024

УДК 341.96:342.7(062.552)

ББК 67.911.11я54

П 78

*Рекомендовано до друку вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 16 від 25.11.2024 р.)*

Оргкомітет конференції:

Цьось А. В. – доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, ректор Волинського національного університету імені Лесі Українки – голова редакційної колегії; **Демчук А. М.** – кандидат юридичних наук, доцент, декан юридичного факультету – заступник голови редакційної колегії; **Яцишин М. М.** – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії держави і права; **Духневич А. В.** – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін; **Фідря Ю. О.** – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального правосуддя та правоохоронної діяльності; **Книш С. В.** – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права; **Джурак Л. М.** – відповідальний секретар редакційної колегії.

Проблеми забезпечення прав і свобод людини : зб. матеріалів XI Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 10 груд. 2024 р.) / уклад. Л. М. Джурак. – Луцьк : Вежа-Друк, 2024. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Об'єм даних 4,78 Мб.

П 78

ISBN 978-966-940-615-6

Збірник матеріалів є результатом наукових досліджень проблем забезпечення та захисту прав і свобод людини, у тому числі із врахуванням воєнного стану, які стали предметом обговорення на XI Міжнародній науково-практичній конференції "Проблеми забезпечення прав і свобод людини" 10 грудня 2024 року у місті Луцьку. Особливу увагу приділено аналізу теоретичних положень та напрацюванню практичних рекомендацій щодо удосконалення чинного законодавства України у сфері захисту прав та свобод людини під час воєнного стану, що створює ефективне підґрунтя для проведення подальших досліджень у цьому напрямку.

Для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, практичних працівників судових та правоохоронних органів.

Матеріали друкуються в авторській редакції.

УДК 341.96:342.7(062.552)**ББК 67.911.11я54**

© Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024

ISBN 978-966-940-615-6

© Джурак Л. М. (укладання), 2024

Рубльова О. В. Екологічні права людини крізь призму екологічного правопорушення у сфері земельних відносин	146
Рябих Н. В. Забезпечення дотримання прав людини в кримінальному процесі: сучасні виклики та перспективи розвитку	148
Саско О. І. Незаконне позбавлення волі за ст. 146 КК України як підстава порушення прав людини	151
Саяк К. П. Актуальні проблеми виконання Україною рішень Європейського Суду з прав людини	154
Сисоєнко Г. І. Питання підозри і обвинувачення у кримінальному провадженні	156
Сімора Д. Р. Роль і значення правового звичаю у трудовому праві України	160
Скоробагатько А. В. Спеціальне пенсійне забезпечення потребує справедливих змін	162
Соляр А. О. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та захист прав дитини в умовах воєнного стану	164
Старко О. Л. Форми діяння та способи вчинення порушення рівноправності громадян (за матеріалами судової практики)	167
Старчук О. В. Тимчасове переведення працівника на дистанційну роботу як форма протидії дискримінації на робочому місці	169
Телефанко Б. М. Права людини в місцях несвободи	171
Томашук Ю. С. Нормативно-правове забезпечення чи регулювання права особи на компенсацію моральної шкоди заподіяної війною	173
Торгун С. В. Роль судової практики Верховного Суду України в системі джерел трудового права України	175
Тушич А. Ю. Обмеження прав та свобод людини в умовах воєнного стану: теорія та практика	178
Фідря Ю. О. Система «Custody Records» як запобіжник порушень прав затриманих	180
Філюк О. С. Булінг як форма порушення прав людини	182
Фурманчук Ю. В. Право на медичну допомогу в умовах воєнного стану	184
Хлопук А. А. Принцип поваги та дотримання прав і свобод людини і громадянина в діяльності Національного антикорупційного бюро України	187
Циганюк Ю. В. Істотне порушення прав та свобод людини: кримінально-процесуальний аспект	189

4. Кузьменко В. В. Функції правового звичаю у сучасному трудовому праві України. *Соціальне право*. 2019. № 3. С. 24-30.

5. Корунчак Л. А. Формування правового звичаю: історично-синергетичний погляд. *Право і суспільство*. 2013. № 6.2. С. 29-32.

Simora D. The role and importance of legal custom in labor law of Ukraine. *The article examines the role and importance of legal custom as a source of labor law in Ukraine. The author analyzes the concept of legal custom, its general and special features, as well as its functions in the system of regulation of labor relations. In particular, the author outlines the social, normative, repetitive and stereotypical nature of legal custom, as well as its official recognition by the State as a key condition. The analysis of the functions of legal custom, such as educational, social, legislative, ensuring social partnership, evolutionary and unification, demonstrates its importance in harmonizing labor legislation with real social needs.*

Keywords: legal custom, normativity, adaptability, legislative framework, social partnership, unification, harmonization.

СПЕЦІАЛЬНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТРЕБУЄ СПРАВЕДЛИВИХ ЗМІН

Скоробагатько А. В.

Публікація присвячена оптимізації умов призначення спеціальних пенсій окремим категоріям громадян. Зроблено висновок, що зміст спеціальних пенсійних норм має містити більш високі соціальні стандарти, але не бути дискримінаційним у порівнянні із загальною пенсійною системою, запропоновані відповідні законодавчі зміни.

Ключові слова: пенсії, пенсійне законодавство, страховий стаж, захист прав громадян.

В складних умовах війни держава активно здійснює правове регулювання однієї із ключових сфер, а саме соціальної сфери, адже нині мільйони українців потребують соціального захисту. Важливим напрямком соціальної політики держави щодо захисту громадян є пенсійне забезпечення. Право на пенсійне забезпечення є одним з основоположних прав громадян, визначених та гарантованих Конституцією України. Це право належить усім громадянам, вони можуть його реалізувати та захищати у встановленому законом порядку. До того ж, відносини у соціальній сфері тісно пов'язані з поєднанням інтересів суспільства, громадян і держави. Без перебільшення можемо стверджувати, що кожна особа протягом свого життя перебуває під дією норм права соціального забезпечення.

Сьогодні, у Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» затверджено такі види пенсійних виплат: пенсії за віком, пенсії по інвалідності, пенсії у зв'язку з втратою годувальника та пенсії за вислугу років. Низкою інших законів визначені умови призначення спеціальних пенсій, зокрема: військовим і поліцейським, державним службовцям, суддям і прокурорам, чорнобильцям. Також громадяни мають можливість отримувати пенсійні виплати у системі недержавного пенсійного забезпечення. Суб'єктивне право громадян на отримання пенсії включає їх правомочність вибору виду пенсії, право на щомісячне отримання призначеної пенсії у встановленому законом розмірі і в обумовленому порядку виплати. Якщо громадяни одночасно мають право на різні державні пенсії, то призначається одна пенсія за їх вибором.

Що стосується гарантій захисту пенсійних прав громадян, то вони являють собою як економічні (соціально-економічні), так і юридичні гарантії, які є складовою частиною цілісного державного механізму захисту права громадян на пенсійне забезпечення.

Ключовим юридичним фактом, що визначає право на отримання пенсії є наявність у особи страхового стажу законодавчо визначеної тривалості. Для окремих категорій

працівників чи службовців право на пенсію визначається наявністю вислуги років, що є різновидністю спеціального стажу. Вислуга років – це тривалий період часу з виконання певної професійної діяльності, яка відповідно до чинного законодавства дає підстави для призначення і виплати пенсій за вислугу років [1, с. 508]. Другим юридичним фактом, який істотно впливає на реалізацію права на більшість видів пенсійного забезпечення, є законодавчо визначений вік особи.

Варто зазначити, що при визначенні розмірів пенсії, нині чинне законодавство передбачає суттєву диференціацію. На жаль, далеко не всі визначені законодавцем критерії диференціації являються справедливими (наприклад, професія працівника), які необґрунтовано визначають більш високі стандарти пенсійного забезпечення та призводять до значної різниці у розмірах пенсій. Відмінності між розмірами пенсій, призначених на загальних підставах, і пенсіями, призначених за нормами спеціальних законів, різняться у десятки разів. Це пояснюється дією норм спеціальних законів, які встановлюють особливі умови нарахування пенсій для окремих категорій осіб (прокурорів, суддів).

У 2024 році верхня межа пенсій становить 23 610 грн. Але, на сьогодні, має місце негативна практика, коли окремі службовці, насамперед, поліцейські, судді та прокурори, збільшують свої пенсійні виплати судовими рішеннями, а саме це часто знімає визначене обмеження, що дозволяє їм отримувати пенсії без верхньої межі. Через судові рішення про збільшення пенсій Пенсійний фонд заборгував силовикам і суддям 44,4 мільярда гривень. Так, Україна витратила на спецпенсії майже 88 мільярдів гривень за дев'ять місяців 2024 року, і до кінця року ця сума може зрости до 120 мільярдів [2].

Враховуючи негативне ставлення суспільства до надвисоких розмірів спецпенсій, парламентарі, в черговий раз, готуються реформувати пільгове пенсійне законодавство, з метою уніфікувати умови призначення пенсій для всіх категорій громадян та скоротити витрати бюджету Пенсійного фонду України. Нині у Верховній Раді розробляються два альтернативні законопроекти для реформування спеціальних пенсій. Перший проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань пенсійного забезпечення працівників прокуратури», запропонований народним депутатом І. Совсун, передбачає внесення змін до окремих положень щодо пенсійного забезпечення працівників прокуратури, зокрема зрівняння розмірів пенсій по інвалідності, що призначаються прокурорам з пенсіями інших категорій громадян. Крім цього, вона пропонує провести повторну перевірку встановлення прокурорам груп інвалідності, щоб виявити можливі порушення. Цілком логічно вважаємо ініціативу щодо визначення умов повернення сум пенсій, виплачених надміру внаслідок зловживань.

Другий проект Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо пенсійного забезпечення окремих категорій працівників (службовців)» ініціює Г. Третякова, голова комітету з соціальної політики. У ньому передбачено більш комплексний підхід щодо реформування пенсійного законодавства, зокрема встановлення єдиних умов перерахунку пенсій, незалежно від закону, за яким обчислюється пенсія (у тому числі прокурорам), а також впровадження єдиних умов призначення пенсій за вислугу років – після звільнення з посади / служби. Також пропонується Кабінету Міністрів України внести на розгляд Верховної Ради України законопроект про запровадження з 1 липня 2026 року професійної пенсійної системи для працівників прокуратури, суддів, службовців правоохоронних органів, органів оборони України та антикорупційних органів з елементами накопичення. На думку автора законопроекту, максимальний розмір пенсії не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, встановлених для осіб, які втратили працездатність. Загалом, можна погодитись з внесеними ініціативами Г. Третякової.

Але, автор публікації має власне бачення щодо реформування спеціального пенсійного законодавства, зокрема підтримуючи застосування диференціації у правовому регулюванні пенсійного забезпечення, про що неодноразово висловлював свою позицію [2]. Для вдосконалення пенсійного законодавства, для встановлення рівного підходу до призначення пенсій вважаємо доцільним на сучасному етапі прийняти Закон України «Про страхове професійне пенсійне забезпечення» в якому закріпити окремий блок для службовців силових структур і осіб, які виконують суспільно значимі функції, з подальшим перенесенням його до Пенсійного кодексу України. Важливо, щоб законодавці при подальшому реформуванні пенсійного законодавства враховували особливості праці таких осіб і залишили для окремих

категорій службовців більш високі стандарти пенсійного забезпечення, але відмінності у порівнянні з загальним пенсійним забезпеченням повинні бути розумними. Резонною є точка зору М. Шумила, що зміст спеціальних пенсійних норм має містити більш високі соціальні гарантії, але не бути дискримінаційним у порівнянні із загальною пенсійною системою [3, с. 512]. Одним із пріоритетних напрямів реформування пенсійного законодавства залишається кодифікація пенсійного законодавства, ухвалення нового Пенсійного Кодексу – це відповідальне завдання як суспільства, так і держави.

На часі визначити рівні умови пенсійного забезпечення для військовослужбовців, поліцейських, суддів, працівників прокуратури. Однакові вимоги мають бути до наявності страхового стажу (вислуги років) і для нарахування розміру пенсії. Особливо слід звернути увагу на суттєві відмінності щодо механізму нарахування розміру пенсії. Як базовий, для розрахунку професійних пенсій доцільно застосувати порядок, визначений для військовослужбовців та працівників поліції. Максимальний розмір пенсії доцільно визначити на рівні 75 % від заробітної плати, але не більше 15 прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб.

Реформуючи в сучасних умовах пенсійне законодавство, визначаючи умови розрахунків пенсійних виплат важливо враховувати соціально-економічні можливості держави, проте вони мають забезпечувати конституційне право кожного на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, гарантоване статтею 48 Конституції України.

Джерела та література:

1. Скоробагатко А. В. Єдність та диференціація правового регулювання пенсійного забезпечення в Україні: монографія. К.: «Освіта України», 2019. 580 с.

2. На пенсії силовиків витратили рекордні гроші: сума сягає бюджету Міносвіти. <https://bukinfo.com.ua/pravo/na-pensiji-sylovykiv-vytratyly-rekordni-groshi-suma-syagaye-byudzhetu-minosvity>

3. Шумило М. М. Реформування пенсійної системи України: нові виклики – старі проблеми. *Актуальні проблеми трудового права і права соціального забезпечення: тези доп. та наук. повідомл. учасн. V Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 27-28 вересня 2013 р.)*. / за ред. В. В. Жернакова. Харків: Право, 2013. С. 509-513.

Skorobagatko A. Special pension provision requires fair changes. *The publication is devoted to optimizing the conditions for granting special pensions to certain categories of citizens. It is concluded that the provisions of special pension regulations should include higher social standards, but they must not be discriminatory compared to the general pension system. Relevant legislative changes have been proposed.*

Keywords: *pensions, pension regulations, insurance record, protection of citizens' rights.*

УПОВНОВАЖЕНИЙ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Соляр А. О.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Я. І. Ленгер

У цих тезах розглядається важлива роль Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у захисті прав дітей в умовах воєнного стану, спричиненого тривалою військовою агресією Росії проти України. З початку повномасштабної війни в 2022 році, масштаби порушень прав людини, особливо серед дітей, зросли, що вимагає посилення уваги на національному та міжнародному рівнях. В анотації висвітлено способи реагування на такі порушення, зокрема через документацію випадків і залучення міжнародних механізмів для захисту прав дітей.